

Assos Mozaikleri

Nurettin ARSLAN* – Caner BAKAN**

Die hier behandelten Mosaikfußböden wurden mit einer Ausnahme alle in den Jahren 1881-1883 durch die vom American Institute of Archaeology durchgeführten Ausgrabungen freigelegt. Das älteste, aus Marmor hergestellte Mosaik lag in der Cella des Athenatempels auf der Akropolis. Die anderen frühen Beispiele aus dem 4.-3. Jahrhundert v. Chr. schmückten die Fußböden zweier Gebäude südlich des Bouleuterions. Auf diesen aus Kieselsteinen gefertigten Mosaiken sind Nike und Greife dargestellt. Daneben sind noch Mosaikfußböden in Kirchen des 5./6. Jahrhunderts n. Chr. ausgegraben worden. Die Tatsache, dass es in einem so wichtigen Ort wie in Assos vom 6. Jahrhundert v. Chr. bis in das 4. Jahrhundert n. Chr. kaum Mosaiken gibt, kann mit dem Grabungsprogramm zusammenhängen. Bis in das Jahr 2010 fanden die Ausgrabungen fast nur im Athenatempel, dem Theater und der Nekropole statt. Wenn in den Wohnvierteln, Kirchen und den anderen offiziellen Gebäuden in der Stadt gegraben werden würde, wäre zu vermuten, dass die Anzahl der Mosaiken in Assos steigt. Die einzigartigen Mosaiken des 4. und 3. Jahrhunderts v. Chr. zeigen auf, dass die Tradition der Mosaikfußböden in einer frühen Zeit der Stadtgeschichte beginnt. Zwischen diesen und der Mosaikausstattung der Kirchen des 5./6. Jahrhunderts n. Chr. erstreckt sich ein mehrere Jahrhunderte umfassender Hiatus, der nur durch weitere Ausgrabungen gefüllt werden kann.

Schlüsselwörter: Assos, Nike, Griphon, Kieselmosaik, hellenistische Mosaik

Çanakkale ili, Ayvacık ilçesine bağlı Behram Köy'deki Assos, Troas bölgesi antik kentlerinin başında gelmektedir. Kentteki ilk iskanın MÖ II. Binde olduğunu ortaya koyan az sayıda arkeolojik buluntu mevcuttur. Ancak antik kaynaklar Assos'un MÖ 7. yüzyılda Lesbos Adası'ndan göç eden Methymnalı göçmenler tarafından kurulduğunu aktarmaktadır (Strabon, XIII 1, 58; Arslan 2010: 113). Kentin tarihi hakkında yazılı kaynaklardaki bilgiler oldukça kıttır. Bu bilgiler MÖ 368/5 yılında Assos'a sığınan Pers satrap Ariobarzanes'in Karia satrabı Maussolos ve Autophradates tarafından başarıya ulaşmayan kuşatmanın ardından Banker Eubolus'un tiran olarak Assos'u yönetmesi, daha sonra yerine geçen kölesi Hermeias, MÖ 347 yılında Aristoteles'in Assos gelmesi ve MS 57 yılında Aziz St. Paulus'un kenti ziyaret etmesi şeklinde özetlenebilir.

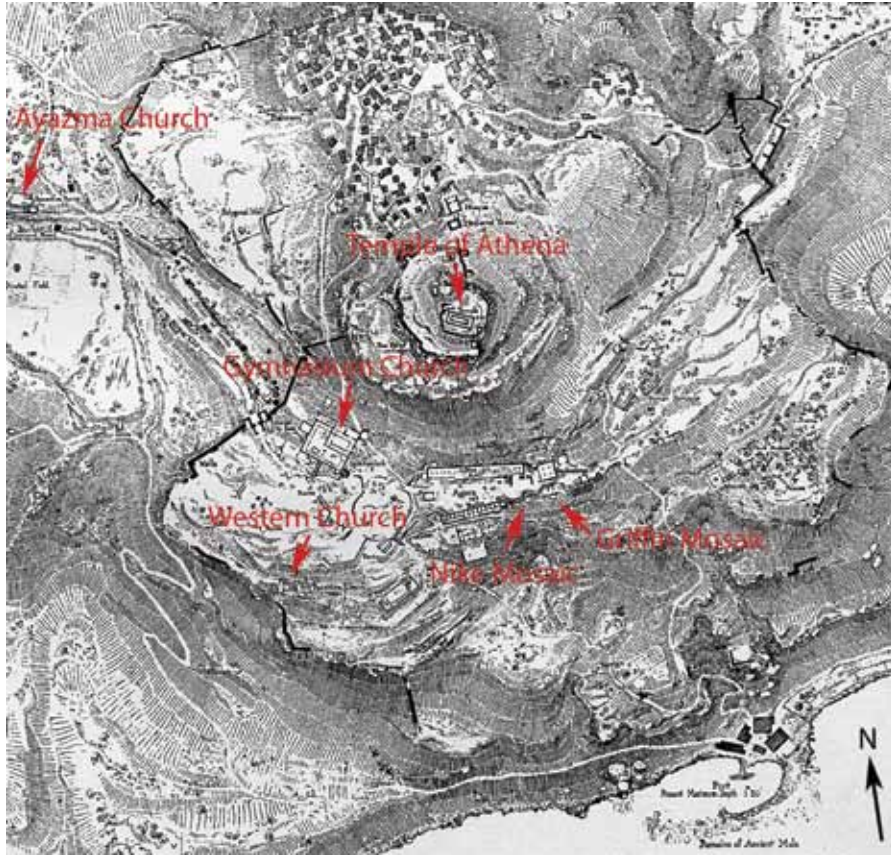
Akropolis üzerinde Arkaik Dönem'e ait Athena tapınağı ve nekropollerdeki bu döneme ait mezarlar dışında kentte hala ayakta olan yapıların birçoğu Geç Klasik ve Hellenistik Dönemlere aittir. Bunlar kentin etrafını kuşatan surlar, gymnasium, stoalar, bouleuterion ve tiyatrodur. Sur içinde Roma karakteri gösteren kalıntıların oldukça az olmasına karşın MS 5-6. yüzyıllara ait çok sayıda kilise ve konutların surlar içindeki varlığı dikkati çekmektedir.

1881-83 yılları arasında Amerikan Arkeoloji Enstitüsü adına J. T. Clarke ve F. H. Bacon ikilisi arkeolojik kazılar gerçekleştirmiştir. Assos'ta 1981 yılında yeninden başlayan kazı çalışmaları halen devam etmektedir.

Burada Assos'taki kazılar sonrasında ortaya çıkartılan mozaikler ele alınmaktadır. 1981 yılından itibaren kazıların Amerikan kazı heyetinin çalıştığı alanlarda sürdürülmesi nedeni ile mozaiklerin biri dışındakiler Amerikan kazı heyeti tarafından bulunmuştur. Mozaikler Athena Tapınağı, Batı Kilisesi, Gymnasium, agoranın güneyindeki yapılar ile Ayazma Kilisesi'nde yer almaktadır (Resim 1).

* Prof. Dr. Nurettin Arslan, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Arkeoloji Bölümü 17100 Çanakkale/Turkey, (286) 2180018 Dahili:1692 fax: 2180033 narslan@hotmail.de

** Arş. Gör. Caner Bakan, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Arkeoloji Bölümü 17100 Çanakkale/Turkey, (286) 2180018 Dahili:1664 fax: 2180033 E-mail: canerbakan@comu.edu.tr

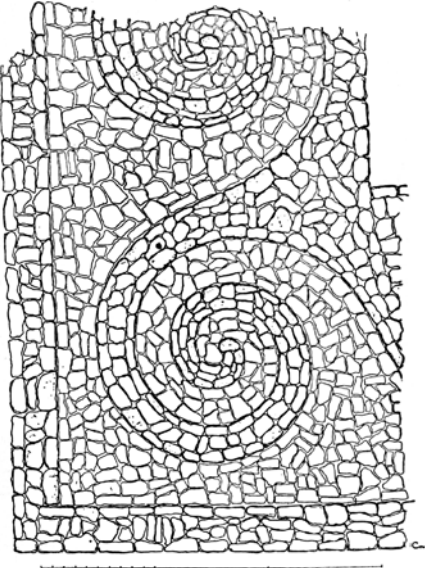
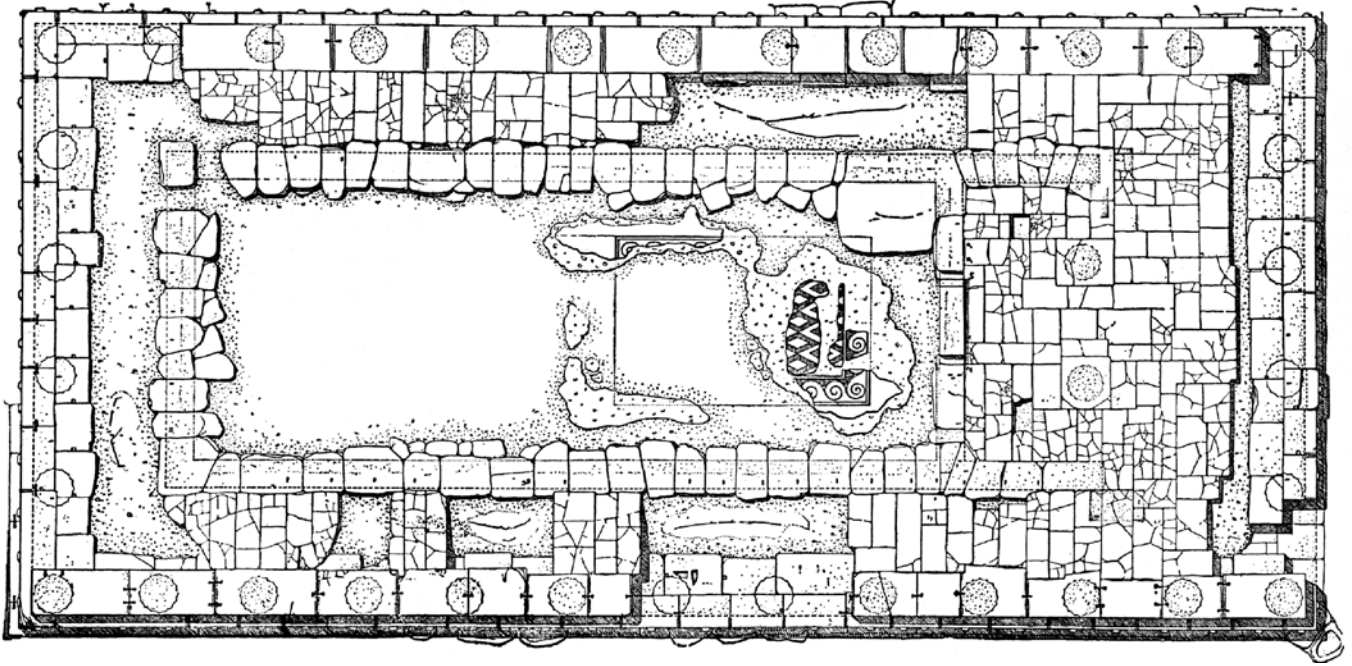
Resim 1
Mozaiklerin kentteki konumları

Athens Tapınağı'nın Cellasındaki Mozaik

Akropolis üzerindeki Dor düzeninde Athena tapınağı 6x13 sütunlu ve peripteros planlıdır (Arslan 2010: 123). 1881 yılı kazılarında cellanın doğu bölümünde kısmen korunmuş zemin mozaiği tespit edilmiştir (Clarke 1882: 83; Salzmann 1982: 120-121 Nr. 150) (Resim 2). 600x400 cm ölçülerindeki mozağin güneydoğu ve kuzeybatı yönlerdeki kısımları günümüze ulaşmıştır. Mozaik stylobat blokları ile aynı seviyede olan kapı eşiğinden 13 cm yüksekliktedir. Kapı eşiğinin bir mermer bloğu aracılığıyla mozaik ile aynı seviyeye getirildiği düşünülmektedir (Clarke et al. 1902: 163).

Mozaikte polygonal siyah ve beyaz mermer parçalarının (tessera) yanısıra, bordürün içinde kalan ve baklava dilimi bezeli ana sahnede çakıl taşları kullanılmıştır (Salzmann 1982: 67). Mozağin çevresi 4-5 cm kalınlığında siyah bir bordürle sınırlandırılmıştır. İç kısımdaki bordürün içinde yer alan siyah renkli koşan dalga bordürü, daha içerideki baklava desenli alanı çevrelemektedir (Resim 3). Beyaz renkli mermer tesseralar, özellikle siyah renkli geniş dalga bezemeye dış bordür arasında kalan boşlukta kullanılmıştır. Mozaikte kullanılan çakılların yükseklikleri 5 cm.yi bulmaktadır. Zemine gömülen çakıl taşlarının araları dolgu malzemesi ile doldurulmuştur. Mozağin çevresinden küp şeklinde parlak sarı taşlar ve kiremit parçaları ele geçmesine karşın kompozisyondaki yerleri kesin olarak tespit edilememiştir. Bununla birlikte dalga bandı ile dama desenli ana süsleme paneli arasında ince şerit halinde bu parçaların kullanılmış olabileceği ileri sürülmektedir (Clarke 1898: 69-71; Clarke et al. 1902: 163-164; Salzmann 1982: 120- 121, Kat 15).

Assos Athena Tapınağı M.Ö. 540-530 yıllarına tarihlenmektedir (Clarke 1882: 119; Arslan 2010: 123). Amerikalı hafirler mozağin altından, M.Ö. 4. yüzyılın

Resim 2
Athena Tapınağı'ndaki mozaik
(Clarke et al. 1902)

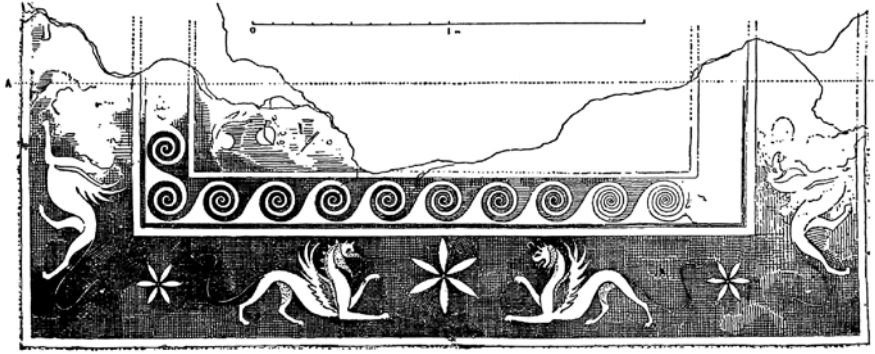
Resim 3
Athena Tapınağı'ndaki mozaikten
detay (Clarke et al. 1902)

ilk çeyreğine tarihlenen bir Gargara sikkesi, astarlı seramikler ve kabartmalı kase parçaları bulmuşlardır. Elde edilen bu arkeolojik verilere dayanarak tapınağın cellasındaki mozaïği M.Ö. 4. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlemişlerdir (Clarke 1898: 72-73). Amerikalı araştırmacılar celladaki mozaïğin, Hermeias'ın tiranlığı sırasında; Aristoteles'in Assos'ta kaldığı zamanda tapınağın onarımı ile ilişkili olabileceğini ifade etmişlerdir (Clarke 1898: 72-73; Clarke et al. 1902: 164). Amerikan kazı hafırları, mozaïğin baklava desenli ana panelindeki çakıl taşları nedeni ile bu tarihi önermiş olmalıdırlar.

Megara, Olynthos, Atina, Eretria, Voula ve Pella'daki gibi çakılların birbirlerine bitişik olmadıkları ve aralarındaki siyah ve beyaz çizgilerin varlığı nedeni ile daha sonraki araştırmacılar Assos Athena tapınağının cellasındaki mozaïğin tarihi için MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısını önermektedir (Salzmann 1982: 67, dipnot: 583; 120-121 Nr. 150; Bingöl 1997: 73-74). Amerikan ekibin tarihleme sırasında kullandığı Pergamon malı kabartmalı kase parçasının (Clarke et al. 1902: 164). MÖ 3. yüzyılın ortalarına ait olması ve MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Gargara sikkesinin (Clarke 1898: 72-73) ise terminus post quem olarak kullanılamayacağı belirtilmiştir (Salzmann 1982: 67, dipnot: 583).

Grifon Mozaikli Yapı

Bouleuterion'un 23 m güneyindeki istinat duvarı ile tiyatronun arasındaki teras alanında iki yapı ortaya çıkarılmıştır (Clarke 1898: 190). Bunların biri grifon biri de Nike betimlemeli zemin mozaiklerine sahiptir. Bunlardan grifonlu mozaik 12.6x5.4 m. ölçülerindeki iki odalı bir yapının doğusundaki odada tespit edilmiştir (Clarke 1898: 190-207). İki mekanlı yapının girişleri güneydedir. Mozaïğin bulunduğu doğudaki dikdörtgen oda, batıdaki kare planlı odadan daha geniştir (içten içe 6.3x4.84 m). Yapının duvarlarında harç kullanılmamıştır. Bu yapının güney duvarı tamamen tahrip olmuştur. Kuzey duvarında çizgi ve panellerden oluşan duvar süslemesinin izleri görülmüştür. Duvarlardaki sıvanın Roma Dönemi'nde uygulandığı ve yapının kamusal bir mekan olması gerektiği ileri sürülmektedir (Clarke et al. 1902: 121).

Resim 4
Grifon'lu mozaik
(Clarke et al. 1902)

430x265 cm ölçülerindeki mozaik ortaya çıkartıldığında sadece kuzey yarısının sağlam olduğu görülmüştür (Salzmann 1982: 85, Nr. 17) (Resim 4). Mozaik'in uzun kenarlarından biri ve kısa kenarların uç kısımları iyi korunmuştur. Mozaik, daha geç bir tarihte kaba bir dolgu malzemesiyle kaplanmıştır. Amerikan ekip tarafından zorlukla mozaikten ayrılabilen bu dolgu yüzünden, mozaik oldukça zarar görmüştür. Dış bordürde karışık olarak açık gri ve zeytin yeşili çakıl taşları kullanılmıştır. Grifonların bulunduğu bordürde figürler dışındaki alanlar koyu yeşil taşlarla kaplanmıştır.

Dikdörtgen mozaik'in çevresindeki birinci bordür 57 cm genişliğinde olup, rozet ve antitetik grifonlar ile süslenmiştir. İyi korunmuş uzun kenarda aralarında bir rozet olan antitetik grifonlar yer almaktadır. Sağdaki grifonun başı kartal, soldakinin başı ise aslan biçimlidir. Gövdelerinin ön kısımları kalın arka kısımları çok ince olan grifonların uzun kuyrukları havada geriye doğru bir S hareketi çizmektedir. Her iki grifonun arkasında, ortadaki rozetin daha küçük bir örneği yer almaktadır. Kısa kenarlarda grifonların gövdeleri korunmuştur. Grifonların gövdeleri, yassılaştırılmış ve iki farklı tondaki beyazımsı çakıl taşlarındandır. Kanatların kenarları gri, iç kısımları ise açık mavimsi olup, ön kısımda parlak sarı tercih edilmiştir. Sarı renk taşlar kuş başlı grifonun tepesinde ve aslan başlı grifonun boynuzlarında da kullanılmıştır. Birinin gagası ve diğerinin ise dili parlak kırmızı yeşim taşındandır.

Birincisine göre daha dar olan ikinci bordür koşan dalga motifi ile süslenmiştir. Ana panel alanının oldukça tahrip olması nedeni ile sadece kenarda küçük bir parça halinde koyu yeşil renkli çizgisel bezeme bilinmektedir. Mozaik'in altında iki kademeli bir döşeme dikkati çekmektedir. En alttaki birinci döşeme sıkıştırılmış küçük taşlardan oluşmaktadır. Bunun üzerinde ikinci döşeme bol kiremit tozu ve kaba dolgu malzemesi ile yapılmıştır. Bu döşemenin üzerine çakıl taşları yerleştirilmiştir. Kiremit tozu ile çakıl taşlarının arasındaki beyazlık azaltılmıştır (Clarke et al. 1902: 121; Salzmann 1982: 85 Nr. 17).

Grifonlu mozaik'in tarihi konusunda farklı fikirler vardır. Çakıl taşlarının materyal olarak kullanılmasına karşın kompozisyonun büyük bölümünün ve özellikle de merkez alanının eksik olması bunun başlıca nedenlerindedir. Grifonlu mozaik'e benzer bir örnek Erytraî'daki bouleuterionun zemininde bulunmuştur (Bingöl 1997: 78, Abb. 51, Taf. 8, 3). Paralel örnekler yardımı ile Assos'daki bu mozaik MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısına veya MÖ 2. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir (Salzmann 1982: 37, dipnot: 306-309).

Nike Mozaikli Yapı

Nike mozaikli yapı, Grifon mozaikli yapı ile Güney Stoa arasında yer almaktadır. Bu iki mozaikli yapının arasındaki bir merdivenle üst terasa, yani

Resim 5
Nike'li mozaik
(Clarke et al. 1902)

Bouleuterion'un önüne çıkılmaktadır. Tek odadan oluşan bu yapının kuzeydeki uzun duvarının temelleri tam; doğu ve batısındaki kısa duvarlarının temelleri ise kısmen korunmuş olarak bulunmuştur. Yapının içerisinde yer alan taban mozaïği, J. T. Clarke ve ekibi tarafından kaldırılarak Amerika'ya götürülmek istenmiştir. Ancak son anda çıkan yasal problemler nedeniyle mozaik Assos limanında bırakılmıştır. F. Bacon, Assos'u tekrar ziyaret ettiği sırada Nike mozaïğinin kaybolduğunu görmüştür ve bu durumu İstanbul'daki müzeye bildirmiştir (Clarke et al. 1902: 121; Salzman 1993: 180). Mozaïğin bazı parçaları Çanak-kale Arkeoloji Müzesi'ndedir. Nike'nin kanatlarının olduğu bir parça ise Assos/Behramkale limanındaki Osmanlı çeşmesinin ön cephesine monte edilmiştir (Salzman 1993: 179). Bu mozaik parçası, Nike mozaikli yapıya aittir. Aslında çakıl taşından yapılmış olan mozaik, Amerikan ekip tarafından mermer mozaik olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle bu mozaik uzun bir süre tessera mozaik olarak tanımlanmıştır (Salzman 1993: 179).

470x235 cm ölçülerindeki dikdörtgen taban mozaïği 90-110 cm genişliğindeki bir meander bandı ile çevrilidir (Resim 5). Üç bölüme ayrılmaktadır. Orta alanda 175x175 cm ölçülerinde kare bir alan bulunmaktadır. Yanlarındaki alanlar ise 105x175 cm ölçülerindedir. Tüm alanlar en dışta 40 cm kalınlığında bir meander şeridi ile çevrilmektedir. Orta alanda iç çapı 120 cm olan dairesel bir alan daha bulunmaktadır. Dairesel alanın etrafını 30 cm kalınlığındaki bir sarmaşık kuşağı sınırlandırmıştır. Dairesel alanın içerisinde khiton ve manto giymiş iki kadından biri sol ayağını bir kutunun üzerine koymuş ve sağ elinde bir terazi tutmaktadır. Karşısındaki kadın diz çökerek bir erosu terazinin kefesine koymaktadır. İçinde bir ağırlık olan terazinin kefesi bir eros tarafından yukarı doğru kaldırılmaktadır. Terazinin üzerinde sağa doğru uçan ve elinde iki çelenk tutan üçüncü bir Eros görülmektedir. Yuvarlak alanın dışında, köşelerde kalan Eroslar ise bir ellerinde geniş bir yaprak tutarken diğer ellerinde bir meyve veya çiçek tutmaktadırlar.

İki yandaki dikdörtgen alanlarda karşılıklı duran Nikeler ve aralarında uzun ayaklı bir uçayak bulunmaktadır. Her iki sahnede, soldaki Nikeler ellerinde ev biçimli birer kutu tutmaktadırlar. Diğer Nikeler ise oval bir nesne (muhtemelen kalkan) tutmaktadır (Salzman 1982: 85, Nr. 16; Salzman 1993: 179).

Kompozisyonun arka planında yeşil ve siyah, figürlerde ve bazı çiçeklerde beyaz, gölgelerde mavi, saçlarda, terazide ve diğer çiçeklerde sarı ve kutunun alınlığında kırmızı renkli taşlar kullanılmıştır. Çakıl taşlarının büyüklükleri 0,5 – 0,8 cm ve 1-1,5 cm arasında değişmektedir. Nike'lerin dudak ve kaş bölümlerinin metal veya başka bir malzemeden yapılmış olabileceği tahmin edilmektedir.

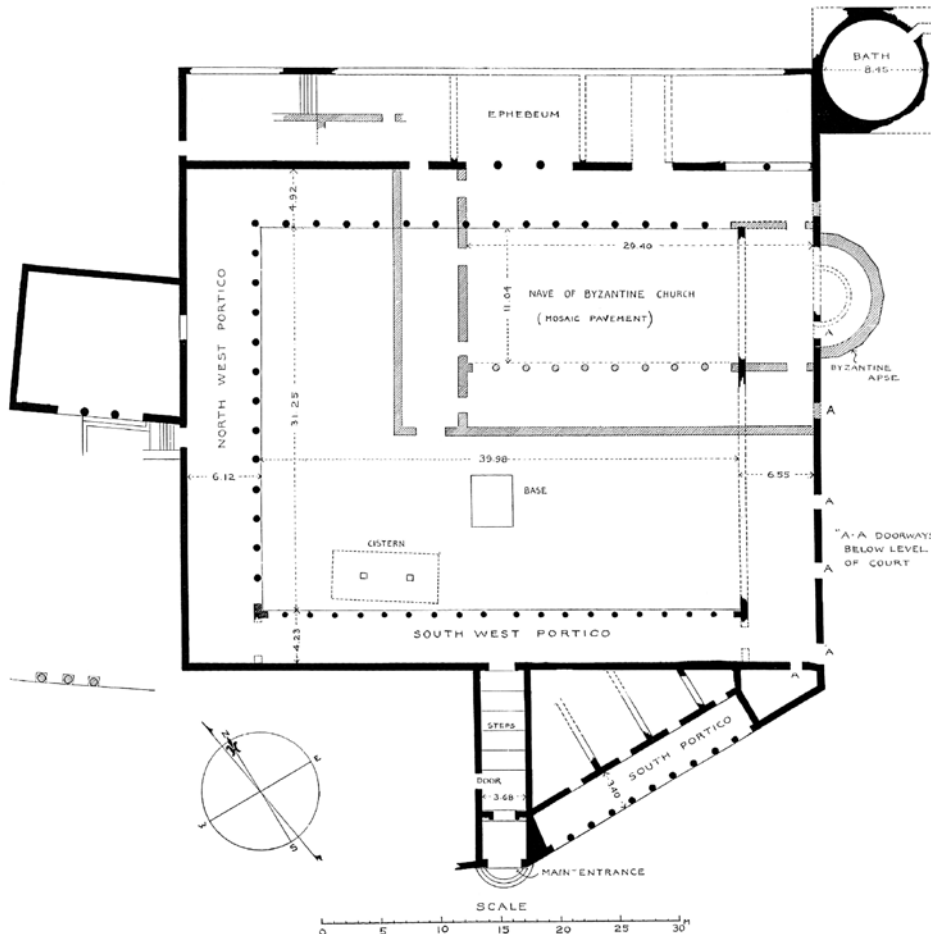
Yapının bulunduğu yer nedeni ile bunun kamusal veya dini bir yapı olması gerekmektedir (Salzmann 1993: 180). Assos mozaiği hem konu hem de kompozisyon bakımından çakıl mozaikler arasında özel bir yere sahiptir. Yunanistan'daki MÖ 4. yüzyıl çakıl mozaiklerinde ana panelde tek bir resim alanı yer almasına rağmen Assos örneğinde bu alan üç bölünmüştür (Salzmann 1993: 180). MÖ 5.-3. yüzyıl çakıl mozaikleri örnekleri arasında Assos örneği tekil bir örnektir. Çakıl mozaiklerinin Assos'ta olduğu gibi üç bölüme ayrılması, Anadolu ve Kıbrıs'ta görüldüğü için bu uygulamanın doğuya özgü bir uygulama olduğu düşünülmektedir (Salzmann 1993: 180-181).

Büyük bir olasılıkla Aphrodite tarafından aşkın tartılması betimlenmiştir. Bu tür tasvirler Yunan sanatında çok seyrek olarak ele alınmıştır.

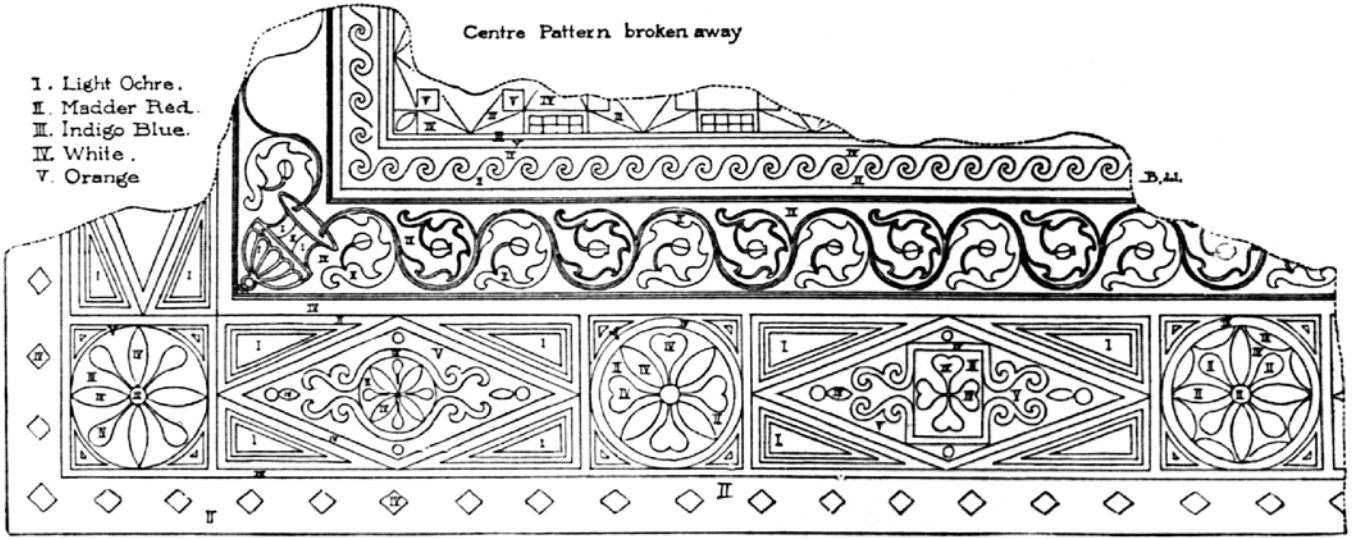
Assos mozaiğinin her iki kenarındaki nikeler ve uçayakların Homeros'dan beri zafer-birincilik ödülü ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Salzmann'a göre bu mozaikte kazanılan bir müzik yarışması betimlenmektedir (Salzmann 1993:181-182). Mozaik MÖ 4. yüzyılın sonu veya 3. yüzyıla tarihlenmektedir (Salzmann 1993: 179).

Gymnasion Kilisesi Mozaiği

Batı kapısının hemen gerisinde kentin en önemli resmi yapılarından bir olan Gymnasion bulunmaktadır (Resim 6). 52x52 m. ölçülerindeki kare planlı gymnasion MÖ 2. yüzyıla tarihlenmektedir (Arslan - Böhlendorf-Arslan: 2010: 72-74). Roma Dönemi'ne ait yazıta göre yapının onarıldığı bilinmektedir (Merkelbach 1976, 36-38). Yapı MS 5. yüzyılda kiliseye dönüştürülmüştür.

Resim 6
Gymnasium planı
(Clarke et al. 1902)

Resim 7
Gymnasium Kilisesi'nde bulunan
mozaik (Clarke et al. 1902)

Gymnasionun doğusuna çokgen planlı bir apsis eklenerek 41x22.5 metre ölçülerinde üç nefli ve bazilikal planlı bir kilise elde edilmiştir. Bu kilisenin naos bölümünde 3 metre kareden daha az olmayan bir alana yayılan taban mozaïği yer almaktadır (Clarke 1881: 124; Arslan - Böhlendorf-Arslan: 2010: 75, 142) (Resim 7).

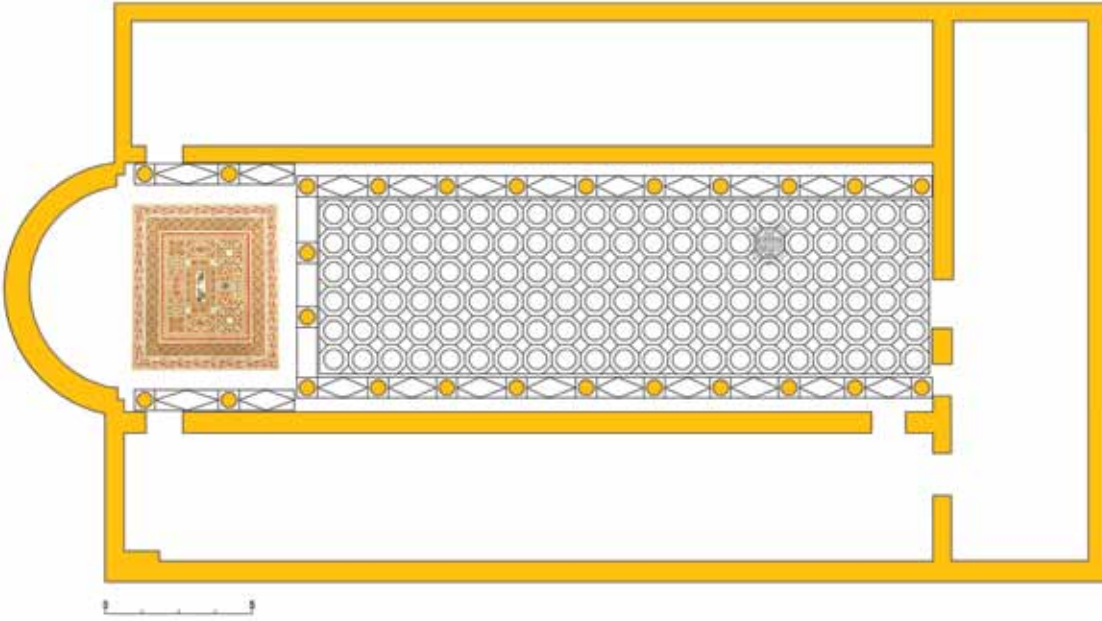
Mozaik, farklı renkteki (light ochre, madder red, indigo blue, white and orange) ve küp biçimli mermer taşların kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Her bir bordürde farklı bezemeler kullanılmıştır. Merkez bölümü neredeyse tamamen yok olmuştur. En dış bordürde kırmızı zemin üzerine beyazdan eşkenar dörtgen dizisi yer almaktadır. İkinci bordürde kare ve dikdörtgen alanların içlerinde eşkenar dörtgen ve üçgenlerden oluşan geometrik bezekler görülmektedir. Geometrik kısımlarda üçgen alanlar sarı, eşkenar dörtgen alanlar turuncu, rozetler ise beyaz renkli taşlarla yapılmıştır. Üçüncü bordürde ise beyaz zemin üzerinde kırmızı renkli bir filiz zinciri bulunmaktadır ve bu zincir muhtemelen her köşede veya en az iki köşede yer alan metalden yapılmış kap desenlerinin ağız bölümünde son bulmaktadır.

Benzer kap betimleme Xanthos'daki Doğu Bazilikası'nda da görülmektedir (Raynaud 2009: 93-95, fig. 99-100, 102). Gymnasion'daki kilisede yer alan mozaik, güneydoğusundaki Batı Kilisesi'nde bulunan mozaik ile renk seçimi yönünden benzerdir (Clarke 1902: 185). Kilisenin mimari özellikleri ve mozaik birlikte dikkate alındığında MS 5-6. yüzyıllara tarihlendirilmektedir (Arslan - Böhlendorf-Arslan 2010: 143).

Batı Kilisesi Mozaïği

Batı kilisesi, agoranın güneyinde yer almaktadır. Bu kilise de Clarke ve Bacon tarafından açığa çıkartılmıştır (Clarke et al. 1902: 186-187). 1990 yılında yeniden kazısı yapılan kilisenin üç nefli ve yarım daire formlu bir apsisi bulunmaktadır. Yaklaşık 35x20 metre ölçülerindeki kilisenin naos ve bema bölümlerinin yazıtlı mozaiklerle kaplı olduğu bilinmektedir (Arslan - Böhlendorf-Arslan 2010: 144) (Resim 8).

1990'lı yıllarda yeniden açığa çıkartılan kilisedeki zemin mozaïğinin yazıtlı bölümü tahrip olmuştur (Arslan - Böhlendorf-Arslan 2010: 147). İki satırlık yazıtta göre mozaik "Alypios" tarafından yaptırılmıştır (Clarke et al. 1902: 186, Fig. 2; c 70; Arslan - Böhlendorf-Arslan 2010: 147).

Yaklaşık 570x500 cm ölçülerindeki mozağin dıştan içe doğru birinci bordüründe asma şeridi, ikinci bordürde örgü, üçüncü bordürde ise volüt bezeme uygulanmıştır (Resim 9). Merkez alanda ise simetrik dörtgen alanlar, eşkenar dörtgenler, çiçek, örgü, kuşlar ve madalyon desenleri tercih edilmiştir (Arslan - Böhlendorf-Arslan 2010: 147).

Bacon, bu mozaikte kullanılan mermer tesseraların renklerinin Gymnasion Kilisesi'ndekilerle oldukça benzer olduğundan bahsetmiştir (Clarke et al. 1902: 186). Kilise, mimari özelliklerinden yola çıkılarak MÖ 5.-6. yüzyıllarda inşa edilmiş olmalıdır (Arslan - Böhlendorf-Arslan 2010: 147). Aynı tarih Mozaik

Resim 8
Batı Kilisesi planı ve
mozaiklerin konumu
(Clarke et al. 1902)

Resim 9
Batı Kilisesi'ndeki mozaik
(Clarke et al. 1902)

için de önerilebilir. M.Ö. 7. yüzyıldan itibaren kentin surları içinde yerleşim olduğunu gösteren hiçbir arkeolojik veri tespit edilmemiştir. Ayrıca mozaikte kullanılan desenlerin paralel örnekleri Efes (Koder - Ladstätter 2010: 283, 292 Resim 8) ve Xanthos (Raynaud 2009: 37-38, fig. 20) gibi kentlerde de tespit edilmiştir.

Ayazma Kilisesi Mozaikleri

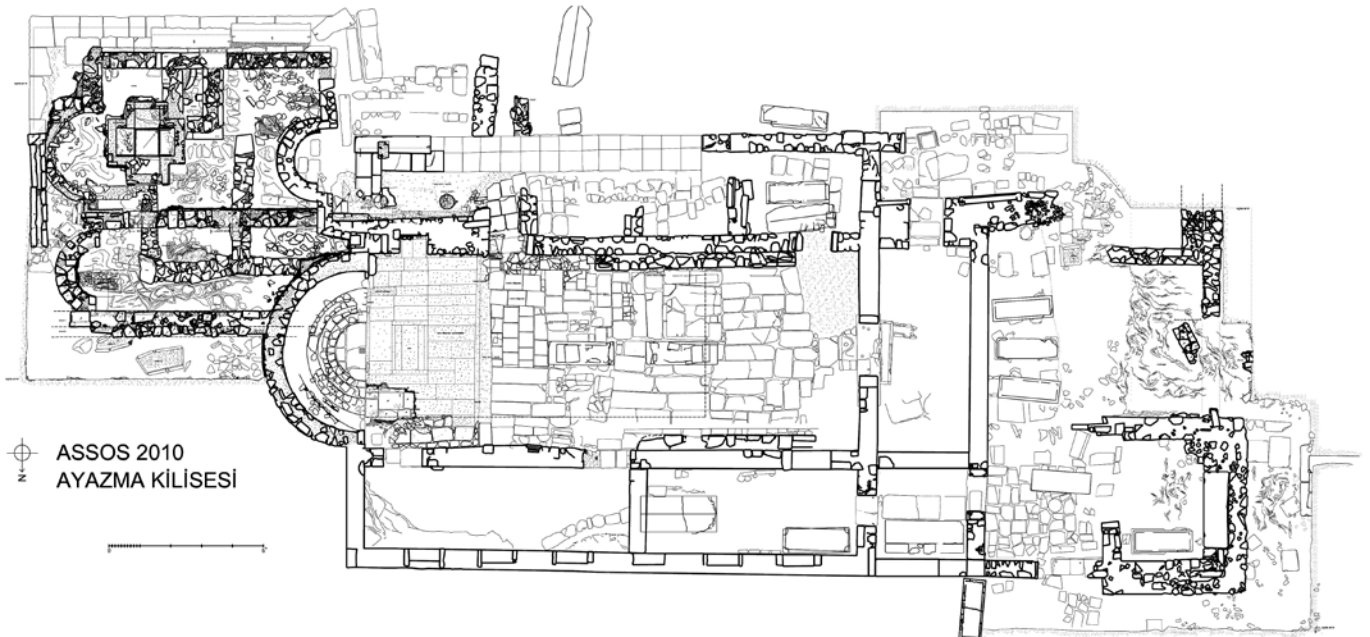
Batı kapısının yaklaşık 400 metre kadar kuzey batısında yer alan Ayazma Kilisesi, Roma Dönemi anıt mezarının podyumu üzerine inşa edilmiştir (Arslan - Böhlendorf-Arslan 2010: 149)

Yan mekanlarıyla birlikte yaklaşık 30x20 metre ölçülerine sahip Ayazma Kilisesi'nin uzun bir naosu bulunmaktadır (Resim 10). Naos bölümünün uzun kenarlarına eklenen devşirme taşlarla yan mekanlar oluşturulmuştur. Naosun batısında 25x15 metre ölçülerinde bir narteks bulunmaktadır. Duvarların yüksekliği, iyi korunmuş olan yerlerde 1.7 m.dir. Kilisenin zemini Roma Dönemi lahitlerinden elde edilen levhalarla döşenirken, bema bölümünde bu görevi mermer levhalar üstlenmiştir (Arslan - Böhlendorf-Arslan 2010: 150-151).

2007 yılından itibaren Ayazma Kilisesi'nde sürdürülen kazı çalışmalarıyla yapının inşa safhaları saptanmıştır (Arslan et al. 2008: 111-114; Arslan et al. 2010: 238-240). Ancak kilisenin içi daha önce tamamen kazılmış (Arslan - Böhlendorf-Arslan 2010: 149) ve yayınlanmamış olduğundan; bu safhalar sadece mimari özelliklerin incelenmesiyle kısmen saptanabilmiştir.

Kilisenin naos bölümünü kuzeydeki yan neften ayıran duvarın hemen güneyinde, taban mozaik parçası tespit edilmiştir (Resim 11). Beyaz, sarı, açık mavi, kırmızı ve gri renkli tesseralar ile dörtgen ve üçgen gibi geometrik bezeklerden oluşan mozaik parçasının bir başka yapıdan sökülmiş olma olasılığı kuvvetlidir. Mozaik ile naos duvarının organik bir bağının olmaması böyle bir düşünceye neden olmuştur. Geometrik dörtgen ve üçgenlerden oluşan mozaik, sur içinde bulunan gymnasiondaki kilisenin mozaiği ile benzerliğinden dolayı aynı yüzyıla tarihlenmelidir.

Resim 10
Ayazman Kilisesi planı

Sonuç

Assos'daki altı farklı yapının zeminlerini süsleyen mozaiklerden üç tanesi M.Ö. 4.-2. yüzyıllara tarihlenmektedir. Bunlardan bir tanesi tapınağın, diğer iki-si ise agora yakınındaki resmi veya kutsal yapıların zeminlerini süsleyen çakıl mozaikleridir. Bu üç örnek, Geç Klasik ve Hellenistik Devir çakıl mozaikleri arasında özgün bir yere sahiptir. Assos'taki diğer Hellenistik yapıların kazılmasıyla yeni örneklerin ortaya çıkması yüksek bir ihtimaldir.

Diğer mozaikler ise Erken Bizans Dönemine ait kiliselerin naoslarında yer almaktadır. Bunlardan en iyi korunmuş Batı Kilisesi'ndeki örnektir. Assos'ta henüz kazısı yapılmamış çok sayıda kilise bilinmektedir. Bunların da zeminlerinin benzer mozaiklerle kaplı olabileceği bu örneklerden anlaşılmaktadır.

Erken bir devirde mozaik sanatının geliştiği Assos'ta Hellenistik Devir'den MS 5. yüzyıla kadarki sürece ait mozaikler henüz bilinmemektedir. Özellikle Augustus devrinden MS 3. yüzyıla kadar, Roma ile iyi ilişkiler sayesinde adına sikke darp eden ve ekonomik bakımdan iyi bir durumdaki Assos'ta mozaik sanatının durumu karanlıktır.

Önümüzdeki yıllarda gerçekleşecek kazılar, hiç şüphesiz bu soruların aydınlatılmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Arslan 2010 N. Arslan, "Troas Bölgesi'ndeki Taşın Hayat Verdiği Kent Assos: 1881-2009 Yılları Arasındaki Kazılara Genel Bakış", *Colloquium Anaticum Anadolu Sohbetleri IX*, 113-139.
- Arslan – Böhlendorf-Arslan 2010 N. Arslan – B. Böhlendorf-Arslan, *Taşın Hayat Verdiği Kent Assos*, İstanbul.
- Arslan et al. 2008 N. Arslan – M. Dennert – B. Böhlendorf-Arslan, "Assos 2007 Yılı Kazı Çalışmaları", 30. KST Cilt 3, 26-30 Mayıs 2008, Ankara, 105-122.
- Arslan et al. 2010 N. Arslan – B. Böhlendorf-Arslan – H. Türk – O. Koçyiğit – K. Müller, "Assos Kazısı 2009 Yılı Kazı, Restorasyon ve Onarım Çalışmaları", 32. KST Cilt 3, 24-28 Mayıs 2010, İstanbul, 235-250.
- Bingöl 1997 *Malerei und Mosaik der Antike in der Türkei*, Mainz.
- Clarke 1882 J.T. Clarke, *Report on the Investigations at Assos 1881*, Classical Series I, Boston.
- Clarke 1898 J.T. Clarke, *Report on the Investigations at Assos 1882-1883*, Classical Series II, New York.
- Clarke et al. 1902 J.T. Clarke – F.H. Bacon – R. Koldewey, *Investigations at Assos Drawings and Photographs of the Buildings and Objects Discovered During the Excavations of 1881-1882-1883*, London.
- Koder – Ladstätter 2010 J. Koder – S. Ladstätter, "Ephesos 2009", 32. KST Cilt 2, 24-28 Mayıs 2010, İstanbul, 278-296.
- Merkelbach 1976 R. Merkelbach, *Die Inschriften von Assos. Inschriften griechischer Staedte aus Kleinasien 4*, Bonn.
- Raynaud 2009 M.-P. Raynaud, *Xantos - Part 1 The East Basilica, Corpus of the Mosaics of Turkey, Vol. I*, M. Şahin, D. Parrish, W. Jobst (eds), İstanbul.
- Salzmann 1982 D. Salzmann, *Untersuchungen zu den Antiken Kieselmosaiken von den Anfängen bis zum Beginn der Tesseratechnik*, AF 10, Berlin.
- Salzmann 1993 "Zum Kieselmosaik aus Assos", AMS 10, Bonn, 179-185.